

การบริหารจัดการชุดโครงการวิจัยและพัฒนาศักยภาพและวิถีชีวิตชุมชนบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม (ระยะที่ 2)

The Management for Research and Development Program of the Potential and the Way of Life in Bangrakam Subdistrict, Banglen District, Nakhon Pathom Province

ชลีรัตน์ พยอมรัมย์

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
payom2493@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาศักยภาพชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ การท่องเที่ยวสำหรับชาวต่างประเทศ การศึกษา และสุขภาพ และ 2) ศึกษารูปแบบการจัดการงานวิจัยในลักษณะชุดโครงการวิจัย ในช่วงเดือนมกราคม 2555 ถึงเดือนกรกฎาคม 2556 สิ่งที่ได้จากการศึกษาได้แก่ 1) หนังสือนำเที่ยววัดบางระกำ (สุขวัฒนาราม) สำหรับชาวต่างประเทศ 2) กระบวนการเรียนรู้และบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นเรื่อง คุณภาพน้ำแม่น้ำท่าจีนบริเวณชุมชนบางระกำ สำหรับนักเรียนโรงเรียนวัดสุขวัฒนาราม และ 3) รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพอนามัยสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบางระกำ ในส่วนของการบริหารจัดการงานวิจัยพบว่า ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การพัฒนาโจทย์วิจัยที่เป็นไปตามความต้องการของชุมชน 2) การจัดการด้านงบประมาณ และระยะเวลา วิธีที่ดีได้แก่ การจัดทำหลักไมล์ (milestones) 3) การติดตามสนับสนุนและประเมินผลโดยการพบปะพูดคุยกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง การตรวจสอบเอกสาร และการสังเกตสภาพเชิงประจักษ์ และ 4) การสังเคราะห์ผลงานวิจัย วิธีที่ดีได้แก่ การจัดประชุมนำเสนอผลงานร่วมกันเป็นระยะ ๆ สรุปได้ว่า ชุดโครงการวิจัยได้ดำเนินการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ ระยะเวลา และงบประมาณ

คำสำคัญ: การบริหารจัดการชุดโครงการวิจัย, ศักยภาพและวิถีชีวิต, ชุมชนบางระกำ

Abstract

This research aimed to 1) develop the community competency in 3 aspects: tourism, education and health; and 2) study a model of research program management. The research was conducted from January 2012 to July 2012. The findings were as follows: 1) guidebook about Wat Bangrakam (Sukkhawattharam) for foreign tourists, 2) learning process and local science lesson : the water quality of Tha Chin River in Bangrakam area for the students of Wat Sukkhawattharam School and 3) health promotion model for the children development center in Bangrakam community. The research project management consisted of 4 procedures: 1) the research question development was followed the community need; 2) as for the budgeting and research period, the effective method was milestone setting; 3) the effective methods for supporting and evaluating the research were discussion with relevant people, document examination and empirical observation; and 4) regarding the synthesis of the research result, the effective method was the regular meeting to present the research results. Consequently, this research project was achieved in according to the determined proposes, time period and budget.

Keywords: The Management for Research Program, Potential and the Way of Life, Bangrakam

1. บทนำ

เป็นที่ยอมรับว่าความสำคัญและความเจริญอย่างยั่งยืนของประเทศอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นฐานล่างของสังคม ปัจจุบันนโยบายของรัฐได้ให้ความสำคัญต่อความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นอย่างชัดเจน เพียงแต่ว่าส่วนท้องถิ่นจะมีวิธีดำเนินการมากน้อยเพียงใด

จากการลงพื้นที่ศึกษาร่วมกันระหว่างอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมกับชาวบ้านและผู้นำชุมชนบางระกำ อ. บางเลน จ. นครปฐม พบว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนา ต. บางระกำมีทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาสุขภาพอนามัย สิ่งแวดล้อม และองค์กร ชุมชนแห่งนี้มีการวางแผนชุมชนอย่างเป็นระบบและให้ความสำคัญกับกระบวนการวิจัยด้วยตัวชาวบ้านเอง (การวิจัยชุมชน/ท้องถิ่น) โดยให้เหตุผลไว้ว่า “เพราะการวิจัยต้องใช้ปัญญาและทำให้เกิดปัญญา ที่ไหนมีการวิจัย ที่นั่นย่อมมีความเข้มแข็งทางปัญญา การวิจัยที่ยิ่งใหญ่ที่สุดและสำคัญที่สุด คือ การวิจัยว่ามีวิถีชีวิตอย่างไรจึงจะเกิดความสมดุล ซึ่งเป็น การวิจัยที่คนอื่นทำแทนไม่ได้ เพราะเป็นการวิจัยในวิถีชีวิตของตนเอง” (แผนชุมชน ต. บางระกำ, 2554) ดังนั้นชุมชนจึงต้องการ การชี้แนะในด้านกระบวนการวิจัยและองค์ความรู้สากลที่บูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจากทางมหาวิทยาลัย คณะผู้วิจัย จึงต้องการพัฒนาโจทย์วิจัยและทำวิจัยร่วมกับชุมชนในด้านต่าง ๆ แบบองค์รวมตามความต้องการของชุมชนและศักยภาพของ มหาวิทยาลัยในลักษณะของชุดโครงการวิจัย ในระยะที่ 2 ปีงบประมาณ 2555

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ปีงบประมาณ 2554 (ระยะที่ 1) และ ปีงบประมาณ 2555 (ระยะที่ 2) สำหรับ ระยะที่ 2 มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ศึกษาองค์ความรู้จากบริบทชุมชนที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาศักยภาพชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ การท่องเที่ยวสำหรับชาว ต่างประเทศ การศึกษา และสุขภาพอนามัย นำมาสร้างนวัตกรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาศักยภาพชุมชน ดังนี้
 - 1.1 หนังสือแนะนำเที่ยววัดบางระกำ (สุขวัฒนาราม) สำหรับชาวต่างประเทศ
 - 1.2 กระบวนการเรียนรู้และบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นเรื่อง คุณภาพน้ำแม่น้ำท่าจีนบริเวณชุมชนบางระกำ สำหรับนักเรียนโรงเรียนวัดสุขวัฒนาราม และ
 - 1.3 รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพอนามัยสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบางระกำ
2. ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการงานวิจัยในลักษณะชุดโครงการวิจัย

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 งานวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

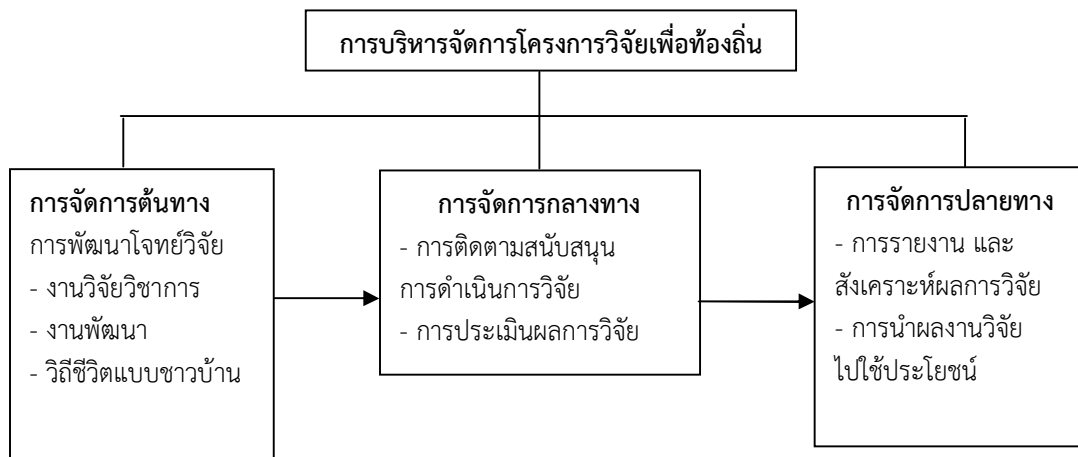
ปิยะวัตติ บุญหลง (2552: 36-38) ได้กล่าวถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชน/ท้องถิ่น ไว้ว่า เป็นงานวิจัยมิติใหม่ ในวงการวิจัยของไทย เริ่มเกิดขึ้นมาในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป เช่น งานวิจัยท้องถิ่น งานวิจัยเพื่อ การพัฒนาท้องถิ่น งานวิจัยชุมชน งานวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ เป็นต้น แต่ฐานคิดหลักก็คือ “เจ้าของปัญหานั้นจะได้ แก้ปัญหาของตนเองโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติจริง” แนวคิดในการทำวิจัยประเภทนี้ต่างไปจากงานวิจัยรูปแบบ อื่นกล่าวคือ งานวิจัยทั่วไปเป็นการวิจัยที่มี “ศาสตร์” เป็นฐาน นักวิจัยจึงเป็นผู้ที่ผ่านการฝึกปรือมาเป็นอย่างดี ในศาสตร์นั้น ๆ การวิจัย ต้องมีทฤษฎีของศาสตร์นั้นนำทาง มีวิธีวิทยาในการเก็บข้อมูล และตีความข้อมูล มีค่านิยมเชิง “คุณภาพ” ว่าเป็น งานวิจัยที่ดี หรือไม่ก็โดยการประเมินของ peer review ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชน/ท้องถิ่น เป็นการวิจัยที่มี “ชาวบ้าน” เป็นฐาน มีทฤษฎี นักวิจัย และ “คุณภาพ” เป็นของตนเอง วิธีวิทยาจึงต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวบ้าน ดังนั้น เมื่อชาวบ้าน เปลี่ยนบทบาทจากผู้ถูกวิจัยมาเป็นผู้วิจัยเสียเองย่อมเกิดคุณค่าใหม่จากการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ระดับฐานราก

จากลักษณะของงานวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่กล่าวมาแล้ว และจากประสบการณ์การบริหารจัดการงานวิจัย เพื่อพัฒนาท้องถิ่นของ สกว. สรุปได้ว่า ลักษณะงานวิจัยประเภทนี้เป็น การวิจัยแบบผสมผสานหลายศาสตร์ ตามปัญหา ที่เกิดขึ้น จึงควรทำวิจัยในลักษณะของชุดโครงการ และจำเป็นต้องเป็นงานวิจัยประเภทการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบ มีส่วนร่วม (participatory action research : PAR) ต้องมีการออกแบบให้มีการศึกษาและการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิชาการจาก ภายนอกกับชุมชนซึ่งเป็นคนใน เปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้คนนอกเข้าใจบริบทของคนใน สามารถเสนอแนะ ถกเถียง

และหาข้อสรุปร่วมกันถึงทางเลือกทางออกของปัญหา ขณะเดียวกันคนในจะเข้าใจความรู้ของคนนอกอย่างน้อยก็อยู่ในระดับที่จะนำไปแก้ปัญหาได้ ถ้ามากกว่านั้น คือ เข้าใจหลักคิดที่จะนำไปปรับใช้ได้ในสถานการณ์ปัญหาที่แตกต่างออกไปในอนาคต (สีลาภรณ์ บัวสาย, 2554: 26-27)

3.2 การบริหารจัดการชุดโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

จากลักษณะงานวิจัยแบบผสมผสานหลายศาสตร์ตามปัญหาที่เกิดขึ้น วิธีวิทยาของแต่ละโครงการวิจัยจึงสามารถยืดหยุ่นได้ตามสภาพการณ์/บริบท โดยมีหัวหน้าชุดโครงการเป็นผู้ประสานงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ของเส้นทางการวิจัย แบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ ช่วงต้นทางได้แก่ การพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชน ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดทิศทางของวิธีวิทยา (ช่วงกลางทาง) ส่วนผลทั้งหลายที่เกิดจากวิธีวิทยาจัดเป็นช่วงปลายทาง (กาญจนา แก้วเทพ, 2552: 29-35) การบริหารจัดการงานวิจัยจึงมี 3 ช่วงดังแผนภาพ

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนวัตกรรมที่นำไปใช้ประโยชน์

งานวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจะต้องหาคำตอบให้กับโจทย์ที่เป็นปัญหาจริงของคนในพื้นที่ มีกลุ่มคนในพื้นที่เป็นกลไกที่พร้อมจะรับความรู้ไปใช้ จุดหมายหลักโดยรวม คือ การพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น จึงควรมีการสร้างรูปแบบ/นวัตกรรม ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง ดังตัวอย่างตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รูปแบบ/นวัตกรรมตามความต้องการของชุมชนบางระกำ (ผลงานวิจัยระยะที่ 1 ปีงบประมาณ 2554)

โครงการวิจัยในชุดโครงการ	รูปแบบ/นวัตกรรมตามความต้องการของชุมชน
1. การศึกษาอาหารพื้นบ้านและตำรับอาหารพื้นบ้านชุมชนบางระกำ ต. บางระกำ อ. บางเลน จ. นครปฐม	ตำรับอาหารพื้นบ้านที่ได้รับการยอมรับในชุมชนบางระกำ จำนวน 30 ตำรับ เป็นอาหารคาว 28 ตำรับ และอาหารหวาน 2 ตำรับ
2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ไข่เค็มพอกดินสอพองสมุนไพรเชิงพาณิชย์สำหรับชุมชนบางระกำ	สูตรไข่เค็มพอกดินสอพองสมุนไพรเชิงพาณิชย์
3. ทักษะคติ พฤติกรรมและความคิดเห็นของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง	แนวทางในการผลิตเชิงพาณิชย์ของผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง
4. น้ำพริกผัดเสริมแคลเซียมจากก้างปลานิล	1. สูตรน้ำพริกผัดเสริมแคลเซียมจากก้างปลานิล ที่มีคุณค่าทางโภชนาการ และได้มาตรฐานตาม มผช.321/2547 2. รูปแบบและภาชนะในการเก็บรักษาที่ดี
5. การตรวจสอบการปนเปื้อนเชื้อจุลินทรีย์ของมะเขือเทศราชินีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ต. ดอนตูม อ. บางเลน จ. นครปฐม	แนวทางการลดปริมาณเชื้อจุลินทรีย์ - วิธีการทำความสะอาดปัจจัยการผลิต - การให้ความรู้ด้านสุขลักษณะของส่วนบุคคล และสถานที่ผลิต
6. การพัฒนาสูตรผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดของกลุ่มแม่บ้านบางระกำ อ. บางเลน จ. นครปฐม	สูตรผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดที่ใช้สมุนไพรในชุมชน และมีค่ามาตรฐานอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานกำหนด
7. การพัฒนาผลิตภัณฑ์สปา ต. บางระกำ อ. บางเลน จ. นครปฐม: กรณีศึกษาถาวรวัลย์เป็รียง ถ้ำเย็นอ่อน และวนางคำในลูกประคบสมุนไพร	ลูกประคบสมุนไพรที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการผ่อนคลายกล้ามเนื้อ เพิ่มความชุ่มชื้นและความนุ่มเนียนกับผิวหลังการใช้

ที่มา: ชลรัตน์ พยอมแย้ม และคณะ, 2554

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 ระเบียบวิธีวิจัย

1. ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methodology) ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างคณะผู้วิจัยและผู้ร่วมกระบวนการวิจัย

2. บริหารจัดการในลักษณะชุดโครงการวิจัย

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ชาวบ้านชุมชนบางระกำ ผู้บริหารโรงเรียน ครูและนักเรียนโรงเรียนวัดสุขวัฒนาราม เด็กก่อนวัยเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบางระกำ ผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครองเด็ก ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว สภาวัฒนธรรม ต. บางระกำ และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

การเก็บรวบรวมข้อมูล มี 5 รูปแบบ ได้แก่

1. การศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากชุมชน และข้อมูลสารสนเทศ
2. การสัมภาษณ์ สอบถาม
3. การสังเกตและบันทึกข้อมูลจากหลักฐานเชิงประจักษ์
4. ข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการและการรายงานผลการวิจัย
5. ข้อมูลจากการทดลองปฏิบัติการทั้งภาคสนาม และในห้องปฏิบัติการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. กรอบคำถามในการสัมภาษณ์ พุดคุย และการจัดเวทีชุมชน
2. วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น วัสดุวิทยาศาสตร์ วัสดุสำนักงาน วัสดุคอมพิวเตอร์
3. ห้องปฏิบัติการ และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
4. ข้อมูลหัตถ์ภูมิจากเอกสารทางวิชาการ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สื่อสิ่งพิมพ์ และข้อมูลสารสนเทศ
5. ข้อมูลหัตถ์ภูมิจากแต่ละโครงการวิจัยในชุดโครงการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพของแต่ละโครงการวิจัย 2 ด้าน ได้แก่

1. องค์ความรู้
2. การบริหารจัดการชุดโครงการวิจัย

การสังเคราะห์ข้อมูล

นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาสังเคราะห์เป็นภาพรวมของชุดโครงการวิจัย 2 ด้าน ได้แก่

1. ด้านองค์ความรู้ ได้จากผลการศึกษาของแต่ละโครงการวิจัยในชุดโครงการ (ระยะที่ 2) 3 โครงการ ดังนี้
(1) การสร้างหนังสือนำเที่ยววัดบางระกำ (สุขวัฒนาราม) ต. บางระกำ อ. บางเลน จ. นครปฐม สำหรับชาวต่างประเทศ

(2) การสร้างกระบวนการเรียนรู้และบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น เรื่อง คุณภาพน้ำแม่น้ำท่าจีนบริเวณชุมชนบางระกำ อ. บางเลน จ. นครปฐม

- (3) รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพอนามัยสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบางระกำ อ. บางเลน จ. นครปฐม

2. ด้านการบริหารจัดการชุดโครงการวิจัย

- (1) การพัฒนาโจทย์วิจัย ได้แก่ หลักการในการพัฒนาโจทย์วิจัย และผลของการพัฒนาโจทย์วิจัย
- (2) การจัดทำหลักไมล์ (milestones) ของชุดโครงการวิจัย
- (3) การติดตามสนับสนุน และประเมินผลการดำเนินงานวิจัย
- (4) การสังเคราะห์และรายงานผลชุดโครงการวิจัยให้ชุมชนได้ตรวจสอบความถูกต้อง
- (5) การจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ /คู่มือ ผลผลิตจากการวิจัย และการเผยแพร่

4.2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เอกสารที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศ
2. จัดเวทีชุมชน ศึกษาปัญหาและข้อมูลต่าง ๆ เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยชุดโครงการ และโครงการวิจัยในชุดโครงการ
3. จัดทำเค้าโครงการวิจัยของโครงการวิจัย ชุดโครงการวิจัย และกำหนดกิจกรรมวิจัยร่วมกับชุมชน
4. จัดทำ milestones ของโครงการวิจัย ชุดโครงการวิจัย และดำเนินการวิจัยตามแผน

5. ติดตามสนับสนุนการวิจัย ประเมินผล และสังเคราะห์งานร่วมกันระหว่างโครงการวิจัย และ ชุดโครงการวิจัย
6. วิเคราะห์/ สังเคราะห์ ผลงานวิจัย
7. จัดเวทีชุมชน/ นำเสนอผลงานวิจัย เพื่อให้ชุมชนตรวจสอบผลงานวิจัย ผลผลิตที่เกิดจากงานวิจัย และวิธีการนำไปใช้ประโยชน์
8. ปรับปรุงแก้ไข/ประเมินผล จัดทำรายงานการวิจัย และเผยแพร่

5. ผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. องค์ความรู้จากบริบทชุมชนที่เกี่ยวข้องข้องในการพัฒนาศักยภาพชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ การท่องเที่ยวสำหรับชาวต่างประเทศ การศึกษา และสุขอนามัย และผลการสร้างนวัตกรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาศักยภาพชุมชน ได้แก่
 - 1.1 หนังสือแนะนำเที่ยววัดบางระกำ (สุขวัฒนาราม) สำหรับชาวต่างประเทศ
 - 1.2 กระบวนการเรียนรู้และบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นเรื่อง คุณภาพน้ำแม่น้ำท่าจีนบริเวณชุมชนบางระกำ สำหรับนักเรียนโรงเรียนวัดสุขวัฒนาราม และ
 - 1.3 รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพอนามัยสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบางระกำ
2. ผลการบริหารจัดการชุดโครงการวิจัย

5.1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

5.1.1 บริบทและวิถีชีวิตชุมชนบางระกำ

ชุมชนบางระกำเป็นชุมชนเล็ก ๆ อยู่ในเขตเชื่อมต่อระหว่าง อ. นครชัยศรี กับ อ. บางเลน มีเนื้อที่ประมาณ 30 ตารางกิโลเมตร (18,750 ไร่) ประชากรจำนวน 4,634 คน (แผนชุมชนตำบลบางระกำ, 2554) สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีความอุดมสมบูรณ์สูงมาก เพราะมีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน จึงเป็นทุนทางธรรมชาติที่สำคัญยิ่งสำหรับวิถีชีวิตชุมชนแห่งนี้ นอกจากนี้ยังมีคลองอีก 24 สาย ระยะทาง 60 กิโลเมตร และคูน้ำอีก 9 แห่ง จึงสามารถใช้น้ำได้อย่างสะดวก จากความตระหนักในคุณค่าของสายน้ำ ชาวบางระกำจึงร่วมมือร่วมใจกันก่อตั้งกลุ่มอาสาสมัครคุศคลอง ผลจากความร่วมมือร่วมใจดังกล่าวทำให้ชุมชนบางระกำมีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความสุข เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับในฐานะชุมชนต้นแบบการจัดการบริหารสิ่งแวดล้อมดีเด่น อาชีพหลักของชาวบางระกำ คือ การทำเกษตรกรรม รองลงมาเป็นอาชีพรับจ้าง ธุรกิจส่วนตัว อาชีพเสริม ได้แก่ การจักสานไม้ไผ่ การทำกะปิ น้ำพริก และอิฐ ฐ. (ข้อมูลทั่วไป: ตำบลบางระกำ, 2556)

ปัจจุบันชุมชนบางระกำยังคงเอกลักษณ์ของความเป็นชุมชนที่ร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาท้องถิ่นของตนในหลาย ๆ ด้านอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน จนเป็นที่ยอมรับให้เป็นชุมชนต้นแบบที่มีโครงการพัฒนาเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นสู่ตำบลสร้างสุข พื้นที่ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันตก จึงเป็นแหล่งศึกษาดูงานและเยี่ยมชมของชุมชนอื่น ๆ รวมทั้งองค์กร หน่วยงาน และคณะบุคคลต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งชุมชนได้ใช้โอกาสนำผลงานวิจัยของชุดโครงการวิจัยและพัฒนาศักยภาพและวิถีชีวิตของชุมชนบางระกำ (ระยะที่1) ที่เสร็จสิ้นไปแล้วมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการสร้างรายได้จากผู้มาเยือน อาทิเช่น การเลี้ยงรับรองโดยการทำอาหารที่บ้านตารับต่าง ๆ การนวดแผนโบราณโดยใช้ผลิตภัณฑ์สปาของ ต. บางระกำ (ใช้เถาวัลย์เปรียง เถาเอ็นอ่อน และว่านนางคำในลูกประคบสมุนไพร) จำหน่ายผลิตภัณฑ์ไข่เค็มพอกดินสอพองสมุนไพร ครองแครงกรอบ น้ำพริกผัดเสริมแคลเซียมจากก้างปลาเนื้ และผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดของกลุ่มแม่บ้านบางระกำ

รูปภาพที่ 1 อยู่ดี มีสุข ของชาวบางระกำ

5.1.2 การสร้างหนังสือแนะนำเที่ยววัดบางระกำ (สุขวัฒนาราม) ต.บางระกำ อ.บางเลน จ. นครปฐม

เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัย บุคลากรจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ สภาวัฒนธรรม ต. บางระกำ อบต. บางระกำ โรงเรียนวัดสุขวัฒนาราม วัด ปราชญ์ท้องถิ่น ชาวชุมชน และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว นำผลที่ได้มาสร้างหนังสือแนะนำเที่ยววัดบางระกำ (สุขวัฒนาราม) สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเนื้อหาที่ถูกต้องจากการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนบางระกำ 2) ภาพประกอบสีธรรมชาติจากสถานที่จริง และ 3) รูปแบบการจัดทำหนังสือท่องเที่ยว จากผลการวิจัยพบว่า วัดบางระกำมีบทบาทสำคัญในฐานะการเป็นศูนย์รวมจิตใจ ศูนย์เรียนรู้ของชุมชนและบุคคลทั่วไป รวมถึงการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ชาวบางระกำภาคภูมิใจ มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศนิยมนั่งเรือชมทิวทัศน์อันสวยงามของสองฝั่งแม่น้ำท่าจีน และขึ้นเยี่ยมชมวัดบางระกำซึ่งมีสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานระหว่างสมัยเก่าและสมัยใหม่ได้อย่างงดงาม และยังมีสถานที่สำคัญที่น่าสนใจควรเยี่ยมชม อีกหลายจุด ได้แก่

1. โบสถ์หรืออุโบสถ มีฝาผนังด้านนอกเป็นลวดลายปูนประดับสีทองทั้งดงาม มองเห็นได้แต่ไกล และได้ขุดเจาะบริเวณใต้ฐานเดิมของโบสถ์เพื่อใช้ประกอบพิธีเดินลอดใต้โบสถ์เป็นการเสริมมงคลชีวิต
2. วิหารจตุรมุข สร้างมาตั้งแต่ครั้งยังไม่มีปูนซีเมนต์ เป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อกิ่งหรือหลวงพ่อกิ่งแดง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสมัยกรุงศรีอยุธยา สร้างจากหินศิลาแลง เป็นพระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์ และเป็นของคู่บ้านบางระกำ มาแต่โบราณกาล
3. พิพิธภัณฑสถานกลุ่มน่านครชัยศรี เป็นที่จัดแสดงวิถีชีวิตชาวนาสมัยโบราณ บอกเล่าถึงการทำนาแบบดั้งเดิม แสดงให้เห็นเรื่องราวของเมล็ดข้าวตั้งแต่ปลูกจนมาเป็นเมล็ดข้าวในจานเพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้
4. พิพิธภัณฑสถานเรือภาคกลาง สืบเนื่องจากวิถีชีวิตของชาวบางระกำที่ผูกพันกับแม่น้ำแต่ครั้งอดีตถึงปัจจุบัน ชาวบางระกำจึงร่วมกันสะสมและอนุรักษ์เรือไทยของภาคกลางเอาไว้ เช่น เรือขุด เรือสำปั้น เรือบด เรือมาด เรือขี้ม เป็นต้น
5. อุทยานมัสยิดนานาชาติ หรือวังมัจฉา อยู่บริเวณหน้าหน้าวัดบางระกำ เป็นที่อาศัยของปลานานาชนิด เช่น ปลาสวาย ปลาเทโพ ปลาเทพา ปลาตะเพียน ปลากด ปลาลิ้นหมา ฯลฯ ทางวัดได้จัดให้เป็นเขตอภัยทาน นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนได้มานั่งพักผ่อนที่หน้าหน้าวัด เลี้ยงปลา ชมทัศนียภาพอันงดงามของแม่น้ำ ในวันเสาร์และอาทิตย์จะมีนักเรียนวัดสุขวัฒนารามมาแสดงอังกะลุงให้ได้รับชมรับฟัง ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ดนตรีไทยที่ดีอีกทางหนึ่ง

นอกจากนี้ ยังมีจุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจในบริเวณใกล้เคียงวัดบางระกำ ได้แก่ อนุสรณ์สถานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และพระบิดา 3 เหล่าทัพ มีขนาดหนึ่งเท่าครึ่งของพระองค์จริง ตั้งอยู่ที่ หมู่ 2 เพื่อเทิดพระเกียรติและน้อมระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และพระบิดาแห่ง 3 เหล่าทัพ ได้แก่ จอมพล พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดช กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช พระบิดาแห่งกองทัพไทย พลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ พระบิดาแห่งกองทัพเรือไทย และจอมพล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ พระบิดาแห่งกองทัพอากาศไทย

ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มีต่อหนังสือแนะนำเที่ยววัดบางระกำ นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ มีความคิดเห็นต่อหนังสือแนะนำเที่ยววัดบางระกำอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.79$ S.D. = 0.67)

รูปภาพที่ 2 นำเที่ยววัดบางระกำ (สุขวัฒนาราม)

5.1.3 การสร้างกระบวนการเรียนรู้และบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น เรื่อง คุณภาพน้ำแม่น้ำท่าจีนบริเวณชุมชนบางระกำ อ. บางเลน จ. นครปฐม

เป็นการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับคุณภาพน้ำแม่น้ำท่าจีนบริเวณชุมชนบางระกำ โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างคณะผู้วิจัย นักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน ผู้นำชุมชน ประชาชน ชาวบ้าน และชาวชุมชน นำองค์ความรู้ที่ได้มาสร้างเป็นบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นระดับชั้นประถมศึกษา สำหรับนักเรียนโรงเรียนวัดสุขวัฒนาราม จากการตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำทางกายภาพและเคมี 9 ค่า ได้แก่ อุณหภูมิ ความลึก ความเร็วของกระแสน้ำ การส่องผ่านของแสง ความนำไฟฟ้า ความเป็นกรดต่าง ปริมาณออกซิเจนละลาย ไนเตรท และฟอสเฟต ในช่วงเดือนกันยายน 2555 และช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2556 โดยนักเรียนโรงเรียนวัดสุขวัฒนารามพบว่าคุณภาพน้ำโดยเฉลี่ยยังอยู่ในเกณฑ์ดี แต่ไม่สามารถนำมาอุปโภคบริโภคได้ เนื่องจากมีลักษณะบางอย่างไม่เหมาะสม เช่น น้ำมีสีเหลืองน้ำตาลขุ่น และมีตะกอน เจตคติของนักเรียนที่มีต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ในระดับดี (\bar{X} = 2.99 S.D. = 0.02) เกิดการใช้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในระดับดี (\bar{X} = 2.80 S.D. = 0.38) และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นที่สร้างขึ้นประกอบด้วย คู่มือครู (หลักสูตร แผนการสอน กิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล) คู่มือนักเรียน (ใบความรู้ ใบงาน บทปฏิบัติการ ตารางบันทึกผลการปฏิบัติการ และการรายงานผล)

รูปภาพที่ 3 ตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำโดยนักเรียนโรงเรียนวัดสุขวัฒนาราม

5.1.4 การนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กชุมชนบางระกำ

อ. บางเลน จ. นครปฐม

เป็นการศึกษาข้อมูลองค์ความรู้ แนวคิด และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องในการสร้างรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของเด็กก่อนวัยเรียน และศึกษาข้อมูลตามสภาพบริบทจริงในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพอนามัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบางระกำ นำมาใช้ในการสร้างรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพอนามัย ซึ่งชุมชนท้องถิ่นอื่นที่สนใจสามารถเลือกแนวคิดของรูปแบบนี้ไปประยุกต์ใช้ในท้องถิ่นของตนได้ ผลการวิเคราะห์ปัญหาและประเด็นความสนใจร่วมกับชุมชนในด้านสุขภาพอนามัยของเด็กในศูนย์ฯ พบว่าควรให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องโรคติดต่อและการป้องกัน 7 โรค ได้แก่ 1) ไข้เลือดออก 2) ไข้หวัดใหญ่ 3) ตาแดง 4) พยาธิ 5) มือ เท้า ปาก 6) อูจจาระร่วง และ 7) เหา จากการนำรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพอนามัยที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นทั้ง 7 โรคไปทดลองใช้พบว่า ผลการทดสอบความรู้ความเข้าใจของเด็กในศูนย์ฯ หลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ครูผู้ดูแลเด็กเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่อง การติดต่อของโรค และการป้องกันดียิ่งขึ้น ผู้ปกครองและชุมชนเห็นคุณค่าในการนำไปใช้ประโยชน์

รูปภาพที่ 4 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบางระกำ

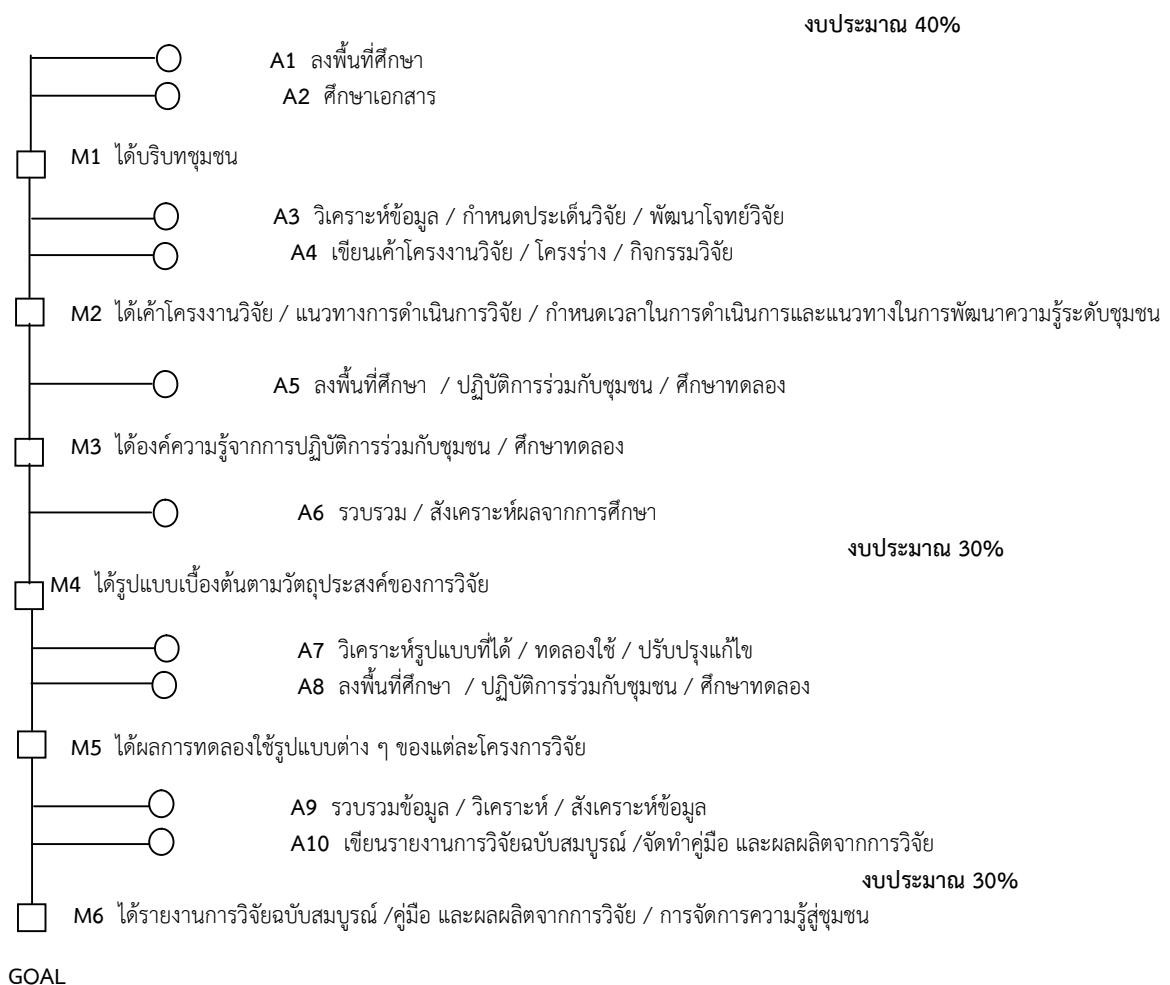
5.2 ผลการบริหารจัดการชุดโครงการวิจัย

5.2.1 การพัฒนาโจทย์วิจัย

โจทย์วิจัยได้พัฒนาขึ้นตามแผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม พ.ศ. 2553-2556 โดยพิจารณาจากความต้องการของบัณฑิตวิทยาลัย พันธกิจ และประเด็นยุทธศาสตร์ หลักการในการพัฒนาโจทย์วิจัย ได้แก่ 1) ใช้กระบวนการเรียนรู้สร้างศักยภาพคนในท้องถิ่น 2) พัฒนาโจทย์ร่วมกับภาคีในพื้นที่ 3) ทำวิจัยร่วมกับการเรียนการสอน และ 4) บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ ตามความต้องการของพื้นที่ ตามศักยภาพของนักวิชาการ และมหาวิทยาลัย

ผลการพัฒนาโจทย์วิจัย ได้ชุดโครงการวิจัยในด้านต่าง ๆ 3 ด้าน ได้แก่ การท่องเที่ยวสำหรับชาวต่างประเทศ การศึกษา และสุขอนามัย รวม 3 โครงการวิจัย ดังนี้ 1) การสร้างหนังสือนำเที่ยววัดบางระกำ (สุขวัฒนาราม) 2) การสร้างกระบวนการเรียนรู้และบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น เรื่อง คุณภาพน้ำแม่น้ำท่าจีนบริเวณชุมชนบางระกำ และ 3) การนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของเด็กก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบางระกำ

5.2.2 ผลการจัดทำหลักไมล์ (milestones) ของชุดโครงการวิจัย

5.2.3 การติดตามสนับสนุน และประเมินผลการดำเนินงานวิจัย

การติดตามสนับสนุนและประเมินผลได้ใช้หลัก 3P ได้แก่ 1) พบปะพูดคุยกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง (person) 2) การตรวจสอบเอกสาร (paper) เช่น ผลการทดลอง รูปแบบการสัมภาษณ์ การบันทึกผลกิจกรรม และ 3) สภาพทั่วไปที่พบหรือสภาพเชิงประจักษ์ (physical) โดยยึดถือหลักกัลยาณมิตรเป็นสำคัญ ได้ข้อสรุปว่า นักวิจัยทุกโครงการได้ปฏิบัติงานตามแผนอย่างเต็มความสามารถ แต่มีอุปสรรคสำคัญ ได้แก่ ภาวะน้ำท่วม และในบางครั้งอาจติดขัดด้วยเรื่องเวลาของทั้งสามฝ่าย (นักวิจัย มหาวิทยาลัย และชุมชน)

5.2.4 การสังเคราะห์และรายงานผลชุดโครงการวิจัย

มีการจัดประชุมร่วมกันเพื่อสังเคราะห์ผลของชุดโครงการวิจัยจากทุกโครงการวิจัย และร่วมกันจัดทำรูปแบบผลงานในการนำเสนอผลงานวิจัยภาคบรรยายของโครงการวิจัยในงานประชุมทางวิชาการ The 6th NPRU National Academic Conference 2014 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม วันที่ 30-31 พฤษภาคม 2557 โดยเชิญผู้ร่วมวิจัยจากชุมชนเข้าร่วมฟัง ซึ่งเป็นวิธีการที่ดีในการตรวจสอบผลงานวิจัยร่วมกัน และการคืนความรู้สู่ชุมชน

สรุปได้ว่าการบริหารจัดการงานวิจัยในครั้งนี้ บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ ระยะเวลา และงบประมาณ

6. สรุปและอภิปรายผล

งานวิจัยในครั้งนี้เป็นการผสมผสานความเป็นท้องถิ่นกับความเป็นสากล โดยใช้บริบทชุมชนเป็นฐานในการดำเนินกิจกรรมวิจัย ชุมชนสามารถนำผลจากการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้ ดังนี้

1. นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มาเยือนสามารถใช้นั่งสื่อนำเที่ยวในการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักในธุรกิจการท่องเที่ยวมากขึ้น เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน
2. โรงเรียนวัดสุขวัฒนารามมีนักเรียนท้องถิ่นของตนเองตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545
3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบางระกำ มีรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพอนามัย ก่อให้เกิดความสนใจที่จะช่วยกันป้องกันโรคติดต่อให้แก่เด็กเล็ก ๆ ในความรับผิดชอบของตน

การบริหารจัดการโครงการวิจัยในครั้งนี้จัดทำในลักษณะชุดโครงการวิจัย ผลการศึกษาของทุกโครงการได้หาคำตอบที่ให้ทางเลือกทางออกจากปัญหา (solution to problems) แก่ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและหลักปฏิบัติของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ได้จากการทดลองระบบบริหารจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ และได้ข้อสรุปว่า “งานวิจัยที่จะช่วยการพัฒนาในพื้นที่ได้นั้น จริง ๆ แล้วไม่ใช่งานที่มีโจทย์ลึกลับซับซ้อน หรือเป็นงานที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่ หรือนวัตกรรมที่ไม่เคยมีใครพบมาก่อน โจทย์การพัฒนาของคนในพื้นที่มักเป็นโจทย์ง่าย ๆ ที่มีคนเคยศึกษาเรื่องนั้นมาแล้ว แต่สิ่งที่ขาดไปคือ การศึกษาวิจัยนั้นมักไม่ได้ให้คำตอบ (solution) กล่าวคือไม่ได้ไปถึงจุดที่หาทางเลือกทางออกให้กับคนในพื้นที่ได้...” (สีลาภรณ์ บัวสาย, 2554: 25) คุณค่าสำคัญที่เกิดจากการวิจัย ได้แก่ นักวิจัยท้องถิ่น/ผู้ร่วมกระบวนการวิจัย และชาวบ้านมีความมั่นใจในการอธิบายและสื่อสารความรู้ต่าง ๆ เกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเองและชุมชน

7. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ หลวงพ่อเพียร เตชะธรรมโม เจ้าอาวาสวัดบางระกำ (สุขวัฒนาราม) คุณ ญัฐวัฒน์ ชันอินทร์งาม นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางระกำ ประชาชนชาวบ้าน และชาวชุมชนบางระกำ ซึ่งเป็นผู้ร่วมสร้างความสำเร็จ และความมีคุณค่าของงานวิจัยในครั้งนี้

8. เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2552). บทแนะนำ “คุณลักษณะ” และ “วิธีวิทยา” ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. **งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น**. จดหมายข่าวสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น. 10 (1) มกราคม-กุมภาพันธ์, หน้า 29-35.
- ข้อมูลทั่วไป: ตำบลบางระกำ**. ค้นเมื่อ พฤษภาคม 27, 2556 จาก <http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=730505>
- ชลีรัตน์ พยอมแย้ม และคณะ. (2554). รายงานการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการชุดโครงการวิจัยและพัฒนาศักยภาพและวิถีชีวิตชุมชนบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม (ระยะที่ 1) นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ปิยะวัฒน์ บุญหลง. (2552). งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น: เปลี่ยนกระบวนการทัศน์วิจัยไทย?. **งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น**. จดหมายข่าวสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น. 10 (1) มกราคม- กุมภาพันธ์, หน้า 36-38.
- แผนชุมชน ต. บางระกำ อ. บางเลน จ. นครปฐม. (2554). เอกสารอัดสำเนา. 65 หน้า.
- สีลาภรณ์ บัวสาย. (2554). ABC: การวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่. (สร้างสรรค์ปัญญา: ชุดบริหารการวิจัยลำดับที่ 16). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.